

**ÖZET**

*Travestiler oyununda Tom Stoppard, sanatı ve sanatın yaşamımızdaki işlevini tartışmaya açar. Oyun, birbirinden farklı üç görüşü gündeme taşır. Her ne kadar gerçek hayatta olanaksız görünse de yazar, tarihsel önemi olan üç karakteri sahneye taşır ve bu kişiler politika, devrim ve sanat konularını tartışır. Oyun Lenin'in, sanatı politik devrim için bir araç olması yönündeki savını ele alır. Tzara sanatı, zararsız bir burjuva uğraşı olarak görür ve sanata dönük Dadaist yaklaşımlar sunar. Joyce ise, Stoppard gibi, sanat sanat içindir düşüncesinin savunucusudur. Bu çalışma Stoppard'ın sanat konusundaki politik ve politik olmayan tutumlarına odaklanmaktadır.*

**THE PURPOSE AND NECESSITY OF ART IN TOM STOPPARD'S TRAVESTIES**

*In Travesties Tom Stoppard discusses what art is and what is the function of it in our life. Travesties presents three different and distinct views on art. Even if it is impossible in real life, Stoppard brings three important figures of the history to the stage and they begin to discuss politics, revolution, and art. The play presents Lenin's professes, a belief in art as an instrument of the political revolution. Tzara sees the art as a harmless bourgeois enjoyment and represents Dadaist view of art. Joyce - as Stoppard also believes- is the spokesman of art for art's sake. This paper focuses on Stoppard's political and non-political concerns on art.*

**Anahtar Kelimeler :** Tom Stoppard, Sanat, Sanatçı  
**Key Words :** Tom Stoppard, Art, Artist

İkinci Dünya Savaşı sonrası oyun yazarlarını incelerken dönemin en yetkin kalemlerinden, oyunlarında sözcüksel ve düşünsel göndermelerin oldukça yoğun olduğu Tom Stoppard'dan söz etmemek olası değildir. Post modern sanat bağlamında ele almamız gereken Stoppard 1937'de Çekoslovakya'da doğar. Dönemin bütün yazarları gibi onun çocukluğu da II. Dünya Savaşı'nın yıkımları ve Hitler vahşetiyle biçimlenir. Nazi işgalinden kaçarak önce Singapur'a ardından Hindistan'a gider. Ailesiyle Bristol'a yerleşerek öğrenimini bu kentte tamamlar. 1954-60 yılları arasında yazar, haber sunucusu, tiyatro ve film eleştirmeni olarak iş yaşamına başlar ve çok geçmeden oyunlar kaleme alır ama döneminin birçok oyun yazarı gibi Stoppard da kendini ilk olarak radyo ve televizyon oyunları yazarak kanıtlar.

İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz tiyatrosunda entelektüel ve geleneksel kimliğiyle özgün bir yeri bulunan Stoppard, kendi kuşağındaki yazarların tersine savaşın getirileri olan inançsızlık, umutsuzluk, tükenmişlik ve beklentilerin karşılanmaması sonucu oluşan doyumsuzluk

gibi konularla doğrudan ilgilenmez. Yazar, toplumsal sorunları ve bunun sonucunda açığa çıkan öfkeyi geleneksel değerlerden kopuşla açıklarken, oyunlarında sıradan konuları 'gülmece' aracılığıyla ele alır. Gülme ediminin insan yaşantısı için ne denli önemli bir olgu olduğunun ayırında olan Stoppard dünya gerçekliğini karamsar bir yaklaşımla yansıtmak yerine, özünde düşünsel öğelerin yer aldığı gülmece yoluyla iletmeyi yeğler. Böylece ciddi düşünsel söylemleri gülmececin derinliğinde eriterek, zengin bilgi birikimiyle, evreni eserlerinde bütün renkleriyle yansıtmaya çalışır.

Stoppard, gülmece öğesini, oyunlarında ele aldığı tartışmalar üstünde izleyicilerin de katılımını sağlamak için etkili bir yöntem olarak kullanır. Hiç kuşkusuz bu yöntemin en etkin aracı 'dil'dir. Yazarın, dil kullanma ya da söz söyleme sanatının bütün araçlarından (söz oyunları, tersine çevirmeler, anıştırmalar, benzetmeler vs.) yaralandığı oyunları giderek bir 'konuşuyorum öyleyse varım' önermesini benimsemiş oyun kişileriyle örülmüştür. O, var olabilmek için konuşmak zorunda olan oyun

\* Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı gokhanbiccer@hotmail.com

kişileri yaratırken, söze, absürt tiyatroyla birlikte yitirdiği saygınlığını geri vermeye çalışır. Stoppard tiyatrosunda söz, sözcükler ve bunların anlamlarıyla değil, kurulma ve kullanılma yetisiyle dikkat çeker. İzleyenleri hayran bırakan bir tür sirk numarasında, yürekleri ağza getiren bir cambazlık numarasında anlam değil beceri aranır. Dolayısıyla o, anlamın değil, tiyatrodan hünerin peşindedir.<sup>1</sup>

Stoppard herhangi bir ideolojinin temsilcisi olarak adlandırılmaktan sakınır. Kendisini eklektik bir yazar olarak betimler. Bu nedenle oyunlarında hep değişik görüşleri sahneye yansıtır. İçinde yaşadığı toplumda ve yeryüzünde tanık olduğu gerçekliği, farklı açılardan dile getiren karakterler aracılığıyla tartışmaya açarak ‘doğru’nun ne olduğuna ya da ne olabileceğine dönük yorumu izleyiciye bırakır. Yazara göre, “bir doğru her zaman iki yarı doğrunun birleşimidir ve ona asla ulaşamazsınız, çünkü her zaman söylenecek daha çok şey vardır.”<sup>2</sup>

Bu yorumdan da anlaşılabilirliği gibi, oyunlarında çeşitli düşünceleri harmanlayan Stoppard, tiyatronun bir düşüncenin ya da ideolojinin güdümüne girmesini yadsır. Böylece sahneye bir konuyla ilgili çeşitli yorumları aktaran yazar, bizi her eylemin nedenini sorgulayan, bilginin ardına düşen ve hiçbir büyük anlatıyı bütünüyle güvenilir bulmayan aydın sorunsalıyla yüz yüze bırakır.

Stoppard’ın oyunları, ‘zekice gidip gelmeler’ olarak nitelenen gelgitler üstüne kuruludur ve bu yönüyle de kesin betimlemeler içermez. Bir soruna yanıt aramak, tartışmaya son noktayı koymak onun yöntemi değildir. Amacı, fikirlerin oyunu ile fars, ya da yüksek komedi arasında kusursuz bir evlilik gerçekleştirerek perdeyi tam yerinde indirmektir.<sup>3</sup>

Tom Stoppard’ın dünyası inanılmaz ve saçmadır. Oyunlarına kendi düşüncelerini etkili biçimde yansıtarak öylesine saçmalıklar yerleştirir ki bunlar trajik olması gerekirken komik olur. Görüşlerini gülünç karmaşalar içinde aktarırken izleticiyi şaşırtır. Akılcı olmayan olaylar akılcı, sıradan olaylar da sıra dışı ve açıklanamaz özellikler sergiler. Bu da

Stoppard’ın anlatım yöntemlerinden biridir. Bu yönüyle absürt öğeleri oyunlarına kattığı görülen yazar, uyumsuz tiyatroya özellikle de Beckett’e çok şey borçludur. Her iki yazarın oyunlarının olay örgüleri benzerlikler taşır. Bareham bu benzerliği şöyle dile getirir:

*Stoppard’ın konuları çoğu kez çağdaş yazının konularıyla aynıdır. Yaşamın korkuları, kuşkuları, karışıklıkları, inanç, kimlik ve özgürlük sorunları gibi dünyası baskılarla dolu inanılmaz ve saçmadır. Karakterleri rastlantısal acılara uğramış ya da bu yıkımlarla gözdağı verilmiş kurbanlardır. Oyunlarında komik ve acıklı sonlar sergiler.*<sup>4</sup>

Beceri yoksunu kişileri karmaşık durumlarla yüzleştirerek, bireyin yaşam karşısındaki güçsüzlüğünü ve çaresizliğini öne çıkaran yazar, birbirine ters durumlar, karşıt ama aynı zamanda birbirini bütünlleyen karakterler aracılığıyla oyun ortamı yaratarak bunu keyifli bir izleneye dönüştürür. Yazarın, eserlerinde, oyun kişilerinin bireysel güçsüzlüğünü ve çaresizliğini, acımasız yaşam koşullarını, yanılısma ve gerçeklik kavramları arasındaki uçurumu, şüphecilik, eyleyebilmekten yoksunluk gibi temaları ustalıklı ele alışı onu çağdaş tiyatrodan Beckett’in önemli ardıllarından biri yapar. Beckett’in oyunları ile Stoppard’ın özellikle Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler oyunu arasında bağlantı kurmak olasıdır. Beckett’in Godot’u Beklerken oyununda Godot’un gizemi hiç gelmeyecek oluşunda saklıyken, Stoppard’ın oyununda Ros ve Guil tarafından tüm sorular yanıtlanır, beklentiler ise gerçekleştirilmeye çalışılır. Stoppard’ın Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler’deki başarısı belki de çağımızın kahramanlar çağı olmaktan çıkıp kendi yazgılarını denetlemekten yoksun küçük insanların çağı olduğunu fark etmesinden kaynaklanmaktadır.<sup>5</sup>

Beckett dışında Shakespeare, Joyce, Wilde, Shaw ve Pirandello’dan yoğun biçimde etkilendiği görülen Stoppard, bu yazarlardan edindiği birikimlerin yanı sıra yazının ve öteki sanat dallarının kalıtlarını da yapıtlarında

1- Beliz Güçbilmez, Sophocles’ten Stoppard’a İroni ve Dram Sanatı, Deniz Kitapevi, Ankara, 2005, s. 186-187.

2- JanetWatts, “Tom Stoppard”, içinde, Tom Stoppard in Conversation. Ed.by. Paul Delaney, The University of Michigan Press, 1994, s.49.

3- C.W.E. Bigsby, Contemporary English Drama, New York: Holmes & Meier, 1981, s.26.

4- T. Bareham, Tom Stoppard: Rosencrantz and Guildenstern are Dead, Jumpers, Travesties: A Casebook, Macmillan, Basingstoke, 1990, s.45-46.

5- Şükran Yücel, “Sunuş”, Tom Stoppard, Toplu Oyunları 1, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 14.

yoğun biçimde kullanır. Onun bütün oyunları bu sanat eserleri arasında (metinler arası) göndermelerle dolu, post modern öğeler içeren, çözümü zor bir bulmaca gibidir.

1974 yılında sahnelenen Travestiler oyununda devrim ve sanat olgularını farklı boyutlarda gündeme taşıyarak tartışmaya açan Stoppard, bu eserinde Oscar Wilde'in Dürüst Olmanın Önemi adlı yapıtından etkilenmiştir. Dürüst Olmanın Önemi ile Travestiler arasındaki metinlerarasılık düzeyindeki post modern yaklaşım dikkat çekicidir. Stoppard, kimi yerde doğrudan aktarımlar yaparak, kimi yerde de alıntılanan anlatımları çok az değiştirerek Wilde'in eserinden doğrudan yararlanmıştır.

Wilde'in yapıtı, Eric Bentley'in de vurguladığı gibi, Viktorya dönemi insanların görünüşteki ağırbaşlı ciddiyetlerinin altında yatan ikiyüzlülük, kibirlilik ve mizah duygusundan yoksunluk gibi durumlarla ilgilidir. Yazar, ciddi olmanın yaşamı gülerken kucaklamaktan daha önemsiz ve değersiz olduğunu açığa çıkarırken, eserini ciddi insanlar için yazılmış saçma bir komedi olarak niteler.<sup>6</sup> Travestiler oyununda Stoppard'ın gülmece olayını ele alış biçimi Wilde'in yöntemiyle örtüşür. Ciddi olmanın önemini kavrayamamış olarak gördüğü İngiliz burjuva toplumunu ironik biçimde yeren Wilde gibi Stoppard da, yirminci yüzyılın siyasal, yazınsal ve estetik sorunlarını küstahlıkları ve gülünç durumda kalan ciddiyetleriyle dikkat çeken, büyük anlatıların sahipleri entelektüel kişiler aracılığıyla gündeme getirir. Buna karşın Travestiler oyunu Dürüst Olmanın Önemi'nin sıradan bir kopyası değildir. Her iki oyunu birbirinden farklı kılan özellikler vardır. Wilde, politik, duygusal ve düşünsel yönü olmayan bir oyun yazarken, Stoppard yapıtında sanat ve politika bağlamında ciddi düşünceleri ele alır.<sup>7</sup>

Sanat-toplum ilişkisinin ve sanatçının toplumsal konumunun öne çıktığı bir oyun olarak nitelenen Travestiler'le ilgili Billington'un görüşleri şöyledir:

*Stoppard, Travestiler'de sanatın değeri ve ereği üzerinde birbiriyle çatışan birçok görüşü ayrıntılarıyla ortaya koyar. Yazar, sanatın gerçekten önemsiz olduğuna inansaydı*

*zamanının çoğunu Squaring the Circle adlı dayanışmaya dayalı ya da Night and Day adlı basın özgürlüğüyle ilgili ticari oyunları televizyon için yazmaya kalkmazdı.<sup>8</sup>*

Billington'un da vurguladığı gibi, Stoppard'ın sanatın yararsız ve değersiz olduğu düşüncesini taşıyan bir oyun yazarı olması olası değildir. Tersine bir durum entelektüel birikimi, derin bir tarih ve felsefe donanımı oldukça sağlam bir sanatçı olarak Stoppard'ın kendisiyle çelişmesine yol açar hiç kuşkusuz. Yazar, sanatın siyasal erekler yolunda bir araç olmasına karşıdır. Onun, sanatın yararsızlığı üzerine yoğunlaşan bireysel kaygısı II. Dünya Savaşı'nın sanatsal çalışmaları saçma ve işlevsiz bir yöne çekmiş olmasıyla açıklanabilir.

Travestiler'de Stoppard sanat olayını değişik görüşler bağlamında değerlendirir. Tarihsel önemi olan karakterleri aynı sahnede bir araya getiren yazar oyundaki kopyalar (travestiler) aracılığıyla "gerçeğin doğrulanmaması, sanatın ve yaşamın somutlaştırılmaması, sanatın incelik ve beceriyi yansıtmaması, yazgının anlaşılabilirliği ve belleğin vefasızlığı"<sup>9</sup> gibi olguları gündeme taşır. Oyunda devrim yanlısı olan Lenin, sanatın yalnızca sanat için yapılmasının gerekli olduğu düşüncesinde olan Joyce ve Dadaist Tzara Zürih'te romantik bir ortamda tanışır ve sanat üzerine değerlendirmeler yaparlar. Travestiler, oyunda Joyce için söylenen metafordaki gibi 'Halk için havyar' olarak nitelenebilir. Halk için havyar metaforu aslında Hamlet'ten alınmıştır. Hamlet oyuncularla konuşurken çoğunluğun pek beğenmediği bir oyunu över ve 'Halk için havyar gibiydi' der. Travestiler'de altı çizilen bu havyar benzetmesi, Shakespeare'in olduğu gibi Joyce'un ve Stoppard'ın sanat anlayışının tek sözcükle ifadesidir.<sup>10</sup>

Stoppard, gerçek kişileri ve tarihsel olayları konu alan oyununun temel eylemini sanatsal olayların buluşmasında sıradan bir kişi olarak görünen Henry Carr'ın üzerine kurar. Tarihsel olaylar Carr'ın pek de güvenilir görünmeyen belleğinden aktarılır seyircilere. Oyunda izleyicilerin de beğenisini toplayan Carr'ın sanatçı üzerine yaptığı açıklama

6- Eric Bentley, "The Importance of Being Earnest", Oscar Wilde: A Collection of Critical Essays, Ed. Richard Ellmann, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc., 1969, s.111.

7- Margaret Gold, "A New Chapter in the History of the Comedy of Ideas", Tom Stoppard: Rosentcrantz and Guildenstern are Dead, Jumpers, Travesties, A casebook. Ed. By. T. Bareham, London, Macmillan, 1990, s.185.

8- Michael Billington, Stoppard the Playwright, Methuen: London and New York, 1987, s.14.

9- Ruby Cohn, "Tom Stoppard: Light Drama and Dirges in Marriage", Contemporary English Drama, Associate Editor, C.W.E. 10-Bigsby, New York: Holmes and Meier Publishers Inc., 1981, s. 117.

10- Yücel, a.g.e., s. 13.

düşündürücüdür:

*Ben okuldayken bazı akşamüstleri çalışmak zorundaydık. Temizlik yapmak, yerleri süpürmek, kazan için odunları kesmek gibi şeyler ama yöneticilerden torpilin varsa akşamüstünü sanat odasında geçirebilirdin. Çalışmak ya da sanat yapmak... Ve hayat için torpilin var mı? Sanatçı nedir? Her bin kişiden dokuz yüz kişi çalışıyor, doksanı idare ediyor, dokuzunun hali vakti yerinde ve bir şanslı piç de sanatçı...<sup>11</sup>*

Carr'ın sanatçıya olan bakış açısı bu kadar yalın verilirken sanatçı için 'bin kişi arasındaki bir şanslı piç' yakıştırması ilgi çekici olmakla birlikte sanatçı olmanın ne denli ayrı özellikler gerektirdiğini bu nedenle de sayılarının çok fazla olamayacağını vurgular niteliktedir.

Stoppard kendi çağdaşlarından salt apolitik oluşu yönünden değil, konu seçimi ve ele aldığı konuyu yansıtsı biçimi yönünden de ayrı bir konumdadır. Ciddi bir konuyu anlatmanın en güzel yönteminin güldürü olduğunu düşünen yazar böylece yukarıdaki gibi ağır ve trajik bir söylemi, Shaw'un da yaptığı gibi, insanları incitmeden üstelik onları güldürerek rahatça yapabilmektedir. Milton Shulman Stoppard'ın bu yönünü şöyle değerlendirir:

*Stoppard, izleyicinin eğitim düzeyini önemsemeksizin birbirine ters söz ve eylemleri, müzikle ve sözcük oyunlarıyla birlikte sunar. Joyce'un Ulysses'ını, Dadaist akımın altyapısını, Lenin'in Rusya'ya dönüş öyküsünü biliyorsanız yaklaşımınız o anda konuyu öğrenen şaşkın kişilerden daha hoş olur.<sup>12</sup>*

Stoppard Travestiler'de tarihsel kimliği olan önemli üç kişiyi bir araya getirir ve onları sanat, sanatçı, savaş, barış ve özgürlük gibi kavramlar üzerinde tartışır. Bu, aynı zamanda 1971'lere değin süren yirminci yüzyıl tarihinde olup bitenler konusunda aydınlatıcı tartışmadır. Ayrıca bize yazarın tarihle ilgili ne söylemesi gerektiğinin de göstergesidir. Stoppard'ın tarihsel yasalara uymayı, kişisel anımsamalar

yoluyla bir başka açıdan gerçek görüşlere göz atma olanağını da sağlar.<sup>13</sup> Yazar, insanlar ve toplumlar için sanatın azımsanamayacak bir değer taşıdığı düşüncesindedir. Oyundaki karakterlerin sanata yaklaşımlarında gösterilen farklılıklar çağdaş dünyada sanatın insanlar üzerinde nasıl bir etki gösterdiğini ve değişik düşünceleri benimseyen insanların kendi görüşlerini desteklemek için sanattan nasıl yararlandıklarını sergilemek için tasarlanmıştır. Joyce, sanatçının politik bir duruşu olması gerektiğini öne sürer ve 'sanat sanat içindir' görüşünü savunur. Orta sınıf sanatı yanlısı olan Carr, bir sanatçının mı yoksa sıradan bir yurttaşın düşüncelerinin mi daha büyük etik boyutu olduğu sorusuna dikkat çekmek ister. Sanatın Marxist devrimin bir aracı olması gerektiğini düşünen ve orta sınıfa özgü bir sanatsal beğeniye sahip olan Lenin ise, onun siyasal yetke tarafından kabul edilebilir olarak düşünülen görüşleri yansıtmamasından yanadır. Bireysel yaşam yerine toplumsal yaşam ve ideallerin önemini dile getirmek için bunun gerekli olduğunu düşünür. Dadaist anti sanat anlayışını temsil etmesiyle, tartışmaya taraf olan Tzara ise birkaç sözcük seçerek bir tür yeni şiir yazma, farklı bir sanat oluşturma daha doğrusu eğlenme amacındadır.<sup>14</sup>

Sanat konusunda değişik görüşleri izleyicilerin yorumuna sunan Stoppard oyunda pek belli etmemiş olmasına ve açık uçlu yorumlar ve tartışmalar sunmasına karşın Joyce'un düşüncelerine daha yakın olduğu yönünde bir izlenim uyandırır. Çünkü ona göre, Tzara'nın kelime oyunları ile örülü olan Dadaist yaklaşımı yetersiz kalmakta ve Lenin'in proleter yazın anlayışı sınırlayıcı nitelikler taşımaktadır.

Sanatın gereği ve ereği üzerine odaklanarak "Dadaizm, toplumcu gerçekçilik, geleneksel burjuva sanatı ve Joyce gerçekçiliği"<sup>15</sup> gibi olguları ele alan Travestiler oyununda Stoppard Lenin'i, izleyicilere siyasal buyurganlığın sanatsal buyurganlığı nasıl içermesi gerektiğini göstermek için kullanır. Sanatçıları ayrıcalıklı bir sınıfın üyeleri olarak gören Carr bunu şöyle dile getirir:

11- Tom Stoppard, Travestiler, Tom Stoppard: Toplu Oyunları 1, Dost Kitapevi, Ankara. Çev.: Hamit Çalışkan, Şükran Yücel, 2000, s.160.

12- T. Bareham, a.g.e., s.164.

13- Michelene Wandor, "Travesties", Spare Rib 38, 1975, s.42.

14- Mehmet Takkaç, Sahneden Dersler Tom Stoppard'ın Sahne Oyunları, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara, 2007, s.67-68.

15- Joan F. Dean. Tom Stoppard: Comedy As A Moral Matrix, Columbia: University of Missouri Press, 1981, s.75.



*Savaşlar. Dünya, sanatçılar için güvenilir bir yer olsun diye yapılıyor. Tam olarak böyle ifade edilmese bile, uygarlık ideallerini kavramanın bir yolu da bu. İyinin kötüye ege-men olup olmadığını anlamının en kolay yolu sanatçının özgür olup olmadığına bakmaktır. Sanatçının nankörlüğü daha doğrusu düşmanca tavrı, -“modern sanat”ın gereği sayılan sinir bozukluğu ve yetenek yoksunluğunu saymazsak- sanatçının nankör, düşman, ben-merkezci, yeteneksiz olma özgürlüğünü gösterir ki, ben de bu özgürlük için savaşa gitmişim.<sup>16</sup>*

Oyun, salt üç kişinin inanışları çevresinde biçimlenmez, aynı zamanda yirminci yüzyıl sanatına açılımlar yapar. Tzara'nın sanatı karşıt ve yıkıcı, Lenin'in ki hoşgörüyeye yer vermeyen, siyasal kısır döngü içinde, baskı altında tutulan bir sanat olmasına karşın izleyiciye gerçekçi değerler sunar. Lenin, Dadaizm'i benimsemediği gibi Tzara'da Lenin'in düşüncelerini benimsemez ve Stoppard'ın bu konuya ilgisi, sanatçının özgürlüğünden yararlanma olanağından öteye gitmez. Lenin'in 1919'da eğitim üzerine yetkili bir kişiye söylemiş olduğu sözleri Stoppard oyuna olduğu gibi aktarmıştır. Lenin'in, “Mayakovski'nin yeni kitabını 5000 adet basmaya utanmıyor musunuz? Bu bir saçmalık, aptallık ve taklit... Mayakovski, Fütürizmi için dayacağı hak ediyor”<sup>17</sup> şeklindeki sözleri yukarıdaki düşünceleri açıklar niteliktedir.

Stoppard oyunda devrim ve sanat olgularını bir arada irdeler. Sanatın, geçim kaygısı taşımayan insanlar için bir uğraş olduğunu düşünen Carr'ın pek de sağlam olmayan belleği aşağıdaki tümcelerle devrim olgusuna dönük düşündürücü bir ifadeye sahne olur:

*Öncelikle, ya bir devrimcisiniz ya da değilsiniz. Eğer devrimci değilseniz sanatçıdan başka bir şey olamazsınız. İkinci olarak eğer bir sanatçı olamazsanız, en azından devrimci olabilirsiniz...<sup>18</sup>*

Yukarıdaki anlatımda da vurgulandığı gibi devrimci olabilmek için belli bir ekleme yola çıkma ve bu ereği gerçekleştirip devrimi tamamlama yeterlidir. Stoppard, Lenin'in siyasal ereğini burada açıkça belirterek sanatın amaca ulaşmada kullanılan bir araç olmasını yadsır. Lenin'in yapmak istediği ve Stoppard'ın eleştirdiği de budur:

*Lenin: Bugün, edebiyat parti edebiyatı olmalıdır. Kahrolsun partizan olmayan edebiyat! Kahrolsun süper edebiyat adamları! Edebiyat, proletaryanın genel davasının bir parçası, demokratik Sovyet çarkının bir dişlisi olmalıdır.<sup>19</sup>*

Travestiler'de Lenin hayranı bir karakter olarak öne çıkan Cecily ile Carr arasında geçen konuşmalar sanat tartışmasına devrimci bir boyut katar. Cecily, toplumsal sistemde var olan bozuklukların ortadan kaldırılabilmesinin yolunun Lenin'in görüşlerinden, sanatın toplumsal değişim için bir araç olarak kullanılmasından, geçtiğini düşünmektedir. Ona göre sanat ve sanatçı topluma karşı yükümlülükler üstlenmeli ve değişimin gereği olan eleştiri işlevini insanları etkileyecek yönde yüklenmelidir. Sanatın ereği ve gereğine dönük düşünceleriyle var olan tartışmada politik söylemler kullanarak taraf olan Cecily, Carr ile ortak bir nokta oluşturamaz:

*CECILY: Sanatın tek varlık nedeni ve görevi, toplumsal eşitliktir.*

*CARR: Sanatın varlık nedeni ve görevine ilişkin çok ilginç bir bakış açısı olmakla birlikte Cecily, sanat olarak tanımladığımız şeylerin büyük çoğunluğunun böyle bir işlevi yoktur ve yine de prenslerde ve köylülerde ortak olan açlığı gidermeye yararlar.*

*CECILY: Prensle köylü arasındaki farkın yıldızlardan geldiğinin sanıldığı bir çağda, sanat doğal olarak birisi için bir olumlama, diğeri içinse bir teselli kaynağı olabilir. Ama biz toplumsal düzenin, maddi güçlerin eseri olduğunun görüldüğü bir çağda yaşıyoruz*

16- Stoppard, a.g.e., s. 153.

17- Stoppard, a.g.e., s.194.

18- Stoppard, a.g.e., s.98-99.

19- Stoppard, a.g.e., s.191.

ve bu bize yepyeni bir sorumluluk yüklüyor, toplumu değiştirme sorumluluğu.

*CARR: Hayır, hayır, hayır, hayır, yanılıyorsun-sevgili kızım! Sanat toplumu değiştirmez, yalnızca onun tarafından değiştirilir.*

*CECILY: Sanat, toplumun eleştirisi olmalıdır yoksa bir hiçtir.<sup>20</sup>*

Oyunda, kendi düşüncesinden başka hiç kimseye ya da kendisiyle aynı görüşü paylaşanlar dışındakilere söz hakkı tanımamak ve eleştirilmeye katlanamamak noktasında Carr, Lenin ve Tzara ile benzer tavrı gösteren Cecily, kendisini Lenin adına söz söyleyebilecek tek kişi olarak görür. Stoppard'ın yaklaşımıyla uyuşmayan biçimde bir düşünceye tek taraflı bağlanmak noktasında oldukça ısrarlı olan Cecily bu tutumunu ve görüşlerini tartışmaya bile açmayarak şöyle sürdürür:

*Tek yol Marks ve Lenin'in yoludur. Bütün revizyonizme-opörtünist liberal ekonomizme-sosyal şovenist burjuva bireyciliğine, Dadaist paternalizme, sözde Wilde aforizmine, Joyce'un kateşizmine ve dogmatizmine-kübizme-ekspresyonizme ve romantizmaya karşıyız!<sup>21</sup>*

Yaşamı sanat olarak algılayan Cecily'nin sözleriyle kendisine sadık bir yandaş bulan Lenin'in tavrı ve düşünceleri görünüş ile gerçeklik arasındaki aldatmacayı açığa çıkarır. Görünüşte sanatın ve sanatçıların özgür olmalarının gerekliliğine vurgu yapan Lenin gerçekte bunların siyasal erekler için kullanılması noktasında katı bir tutum takınır. Bu durum sözlerine şöyle yansır:

*Basın yayın ve dağıtım merkezleri, kitapçevleri ve okuma odaları, kitaplıklar ve benzeri kurumların hepsi partinin denetimi altında olmalıdır... Paranın gücüne dayanan bir toplumda gerçek ve etkin bir özgürlükten söz edilemez. Sosyalist edebiyat ve sanat özgür olacaktır çünkü sosyalizm düşüncesi ve emekçi halkla bütünleşme, hırs ve kariyerizmin yerine saflarına yeni güçler kazandıracaktır.<sup>22</sup>*

20- Stoppard, a.g.e., s.182.

21- Stoppard, a.g.e., s.185.

22- Stoppard, a.g.e., e., s.191-192.

23- Stoppard, a.g.e., s.152.

24- Stoppard, a.g.e., s.172.

Stoppard, sanatın değerini yücelterek sanatçının haklarını över ve onlar üzerindeki görkemli ölümsüzlük ile acımasızlık dogmatizmine karşı çıkar. Travestiler'de yazarın tartışılmasını sağladığı üç sanat görüşü içinde en çok Joyce'un düşüncelerine yakınlık duyduğu gözden kaçmaz. Stoppard'ın anlatım biçimi de Joyce'a oldukça benzemektedir. Yeryüzünde insan eliyle yaşanan değişimlerin sanat ve sanatçı kavramlarında farklılıklar oluşturduğunu düşünen Tzara, "Sanat olarak tanımlanan şeyleri yapmak artık sanatçının esas ilgi alanına girmiyor. Bunlar artık istenmeyen şeyler. Bugün, sanatı kendi yaptığı şeyeye dönüştüren kişiye sanatçı deniyor"<sup>23</sup> değerlendirmesini yaparak tartışmayı alevlendirir.

Sanat konusunda bireysel bir tavır takılan Joyce, Tzara'nın bu konuyla ilgili yaklaşımını beğenmez. Tzara'nın çabalarının anlamsızlığını öne çıkararak onun sanata hiçbir yetkinlik, anlam ve yenilik katmadığını düşünen Joyce kendisine göre saçma olan bu girişimi şöyle eleştirir:

*Dada, resim, heykel, şiir ve müzik sanatına şimdiye kadar olmayan neyi getirmiştir? ...Barcelona'da, New York'ta, Paris'te, Roma'da ve St. Petesburg'da örneğin Picabia, Duchamp, Satie, Marinetti, ve kırık dökük dizelerini sarı spor ceketinin içinde yanaklarına çizilmiş mavi güllerle haykıran Mayakovsky'den farklı ne getirmiştir?<sup>24</sup>*

Eleştirilmekten hoşlanmayan, Lenin gibi, düşüncelerinin herkes tarafından benimsenmesini isteyen baskın karakter Tzara arasındaki konuşmalar bize Ulysees'i andırır. Bu konuşmada Joyce'a söylentikleriyle Stoppard'ın, sanata ve sanatçıya bakış açısını belirginleştirdiği gözlenir:

*TZARA: Tanrı adına seni kibirli İrlanda kusmuğu! Seni bataklık cahili dört göz, patates yiyen ibne! Sizin sanatınız bitti! Siz edebiyatı bir dine çevirdiniz ve diğer her şey gibi öldürdünüz. O artık kokuşmuş bir ceset. Size ölü odasında süslü figürler kesiyorsunuz!*

*Dahiler için çok geç! Şimdi bizim yıkıcılara ve asilere ihtiyacımız var. Yüzyılların barok sahtekârlığını parça parça etmek ve son olarak sanatçı olmanın gerekliliğini ve utancını buluşturmak için basit kafalı yıkımcılar gerekiyor bize.*

*JOYCE: ...Sanatçı, insanların arasında onların ölümsüzlük dürtüsünü tatmin etmek için gönderilen bir büyücüdür. Truva'dan Flander topraklarına kadar sürekli ve art arda tapınaklar yapılır ve yıkılır onun çevresinde. Eğer herhangi birinde bir anlam varsa, sanatsal açıdan bugüne kadar kalıcı olabilende aramalı o anlamı... Eğer sanatçı ona dokunmadan geçseydi, Truva Savaşı'ndan geriye ne kalırdı? Toz.*<sup>25</sup>

Joyce'a yaptırdığı bu değerlendirmeye Stoppard bir anlamda sanatın gerekliliği konusundaki görüşlerini de dile getirmiş olur. Sanatın her dönemde yaşamı kavrayabilmek ve ona anlam katabilmek açısından ne denli önemli ve gerekli olduğuna dikkat çeker. Yazar, sanat ve siyaset alanlarında yaşadıkları dönemlere yön veren önemli kişiler aracılığıyla Travestiler'de tarihsel ve düşünsel boyuttaki gerçekliği çok yönlü bir yaklaşımla sahneye aktararak sanatın ereği ve gereği sorunsalına ışık tutmaya çalışır. Sanatın ereğini, her ne kadar farklı görüşleri ve kültürleri paylaşılsalar da insanlara bir arada uyumlu biçimde yaşamının yollarının gösterilmesi olarak çizen yazar, bu durumun hiç de zor olmadığını oyun karakterlerinin tartışmalarıyla somutlaştırır. Birbirlerine anlayışla davranan, etik değerlerin, özgürlüğün, eşitliğin, kardeşliğin ve barışın egemen olduğu insanlardan oluşan bir toplum özlemi duyan Stoppard, sanatın gereğini ve olmazsa olmazlığını bu noktada öne çıkararak, sanatçıya bu ideali topluma aktaran bir konum verir. Çünkü ona göre sanatçı özel bir türdür ve bu düşünce sanatın kazandığı en büyük başarıdır. Sanatçının ve sanatın görevi varoluşu güzelleştirmek ve bu dünyayı yaşanılır kılmaktır.

25- Stoppard, a.g.e., s.173.

## KAYNAKÇA

- BAREHAM, T. Tom Stoppard: Rosencrantz and Guildenstern are Dead, Jumpers, Travesties: A Casebook, Macmillan, Hong Kong, 1990.
- BENTLEY, Eric. "The Importance of Being Earnest", Oscar Wilde: A Collection of Critical Essays, Ed. Richard Ellmann, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc., 1969
- BIGSBY, C.W.E. Contemporary English Drama, New York: Holmes & Meier, 1981.
- BILLINGTON, Michael. Stoppard the Playwright, Methuen: London and New York, 1987.
- COHN, Ruby. "Tom Stoppard: Light Drama and Dirges in Marriage", Contemporary English Drama, Associate Editor, C.W.E. Bigsby, New York: Holmes and Meier Publishers Inc., 1981.
- DEAN, Joan F. Tom Stoppard: Comedy As A Moral Matrix, Columbia: University of Missouri Press, 1981.
- GOLG, Margaret. "A New Chapter in the History of the Comedy of Ideas", Tom Stoppard : Rosencrantz and Guildenstern are Dead, Jumpers, Travesties, A casebook. Ed. By. T. Bareham, Macmillan, Hong Kong, 1990.
- GÜÇBİLMEZ, Beliz. Sophocles'ten Stoppard'a İroni ve Dram Sanatı, Deniz Kitapevi, Ankara, 2005.
- STOPPARD, Tom. Travestiler, Tom Stoppard: Toplu Oyunları 1, Dost Kitapevi, Ankara. Çev.: Hamit Çalışkan, Şükran Yücel, 2000.
- TAKKAÇ, Mehmet. Sahneden Dersler Tom Stoppard'ın Sahne Oyunları, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara, 2007.
- WANDOR, Michelene. "Travesties", Spare Rib, 38, 1975.
- WATTS, Janet. Tom Stoppard in Conversation. Ed.by. Paul Delaney, The University of Michigan Press, 1994.
- YÜCEL, Şükran. "Sunuş", Tom Stoppard, Toplu Oyunları 1, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2000.

